

Praksisrettet FoU for helse- og velferdstjenestene (PraksisVEL)

**Strategisk plan
2014-2019**

© Norges forskningsråd 2014

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag:
Foto/ill. omslagsside:
Trykk:
Opplag:

Oslo, mars 2014

ISBN (pdf) 978-82-12-03314-6

Innhold

Praksisrettet FoU for helse- og velferdstjenestene (PraksisVEL).....	1
Strategisk plan 2014-2019	1
1. Sammenheng	4
2. Bakgrunn og kunnskapsgrunnlag.....	4
2.1. Utdanning og forskning for velferd	4
2.2. Forskning knyttet til de helse- og sosialfaglige utdanningene	5
2.3. Praksisrettet FoU for helse og velferdstjenestene (PraksisVEL).....	7
3. Mål for satsingen.....	7
3.1. Hovedmål.....	7
3.2. Delmål	7
4. Prioritering av forskningsoppgaver.....	7
4.1. Strategiske prioriteringer	8
4.2. Temaer og tverrgående perspektiver	9
4.3. Forskningsdesign og prosjektyper	12
5. Internasjonalt samarbeid	14
6. Formidling og spredning av resultater	14
7. Forholdet til andre virkemidler i Forskningsrådet	15
8. Organisering.....	15
9. Budsjett	15
Vedlegg 1 - Referanser	16
Vedlegg 2 - Noen fakta om PraksisVEL.....	17

1. Sammendrag

PraksisVEL skal styrke grunnlaget for kunnskapsbasert utdanning og yrkesutøvelse, både for den enkelte sektor og på tvers av sektorer, gjennom en satsing på praksisrettet forskning.

Satsingen skal fremme FoU-aktivitet som knytter sammen forskning, utdanning og praksis og på den måten bidrar til forbedring av tjenestene og utdanningene. Brukernes, og i videre forstand samfunnets behov for tjenester skal stå i sentrum.

2. Bakgrunn og kunnskapsgrunnlag

For å opprettholde et fortsatt bærekraftig velferdssamfunn må vi utvikle tjenestene og tilpasse utdanningene til nye behov slik at fremtidens generasjoner får tilgang til gode og tilpassede tjenester

2.1. Utdanning og forskning for velferd

I løpet av det siste tiåret har *kunnskapsbasert praksis* fått økende oppmerksomhet, både internasjonalt og nasjonalt, særlig innenfor helsefagene. Målet om kunnskapsbasert praksis krever at utdanningene har sterke fagmiljøer som driver, kjenner til og bruker forskning. Det er avgjørende for kvaliteten i utdanningene og kandidatens senere yrkesutøvelse at fagmiljøene har personale med forskningskompetanse.

Praksisrettet forskning tar utgangspunkt i praksisutøvelse og erfaringskunnskap. Feltet omfatter kunnskapsutvikling med ulike teoretiske perspektiver og metodiske tilnærminger. Tjenestenes og samfunnets behov for kunnskap vil være veiledende for valg av problemstillinger. Forskningen skal bidra til å utvikle kvalitet, metoder, arbeidsformer og best mulig organisering av tjenestene med tanke på brukernes behov. I tillegg er forskning en viktig bidragsyter til innovasjon i tjenestene. Innovasjon blir stadig mer nødvendig i lys av utfordringene helse- og velferdstjenestene står overfor.

Meld. St.13 (2011-2012) *Utdanning for velferd* har som overordnet perspektiv å sikre at samfunnet har den nødvendige kompetansen til å ivareta befolkningens fremtidige behov for helse- og velferdstjenester. Helse- og velferdstjenestene er her brukt som samlebetegnelse for arbeids- og velferdstjenester (NAV), barnevernet og helse- og omsorgstjenester på alle nivåer, inkludert statlige, fylkeskommunale, kommunale og private tjenesteytere og – tilbud. Målet er kunnskapsbaserte tjenester som setter brukerne i sentrum og bidrar til bedre helse og velferd for hele befolkningen. Et viktig perspektiv i meldingen er at det er behov for å utvikle kunnskap på tvers av sektorer og profesjoner. Utfordringene er særlig store innenfor førstelinjetjenestene.

Både *Utdanning for velferd* og Meld. St.30 (2011-2012) *En helhetlig rusmiddelpolitikk*, foreslår en styrket satsning i regi av Norges forskningsråd på praksisrettet forskning ved høyskoler og universitet med helse- og velferdsutdanninger. Satsingen skal styrke forskningen for helse- og velferdstjenestene og samtidig bidra til å øke forskningsforankringen i fagmiljøene som gir helse- og sosialfaglig utdanning. Den skal også bidra til bedre kobling mellom forskningen, profesjonsutdanningene og yrkesutøvelsen/-tjenestene.

Befring-utvalget fant i sin utredning *Kompetanseutvikling i barnevernet* (NOU 2009:8) at utdanningene rettet mot arbeid i barnevernet ikke møter praksisfeltets krav til kompetanse, og at det er store variasjoner og vesentlige mangler i utdanningene. Utvalget peker på behovet for både mer spesialisert kompetanse og mer samspillskompetanse og kjennskap til tilgrensende etater. Det foregår mye forskning med relevans for barnevernet, men det er et problem at det ikke finnes oversikter som gir et bilde av den totale forskningsinnsatsen. Nasjonale oversikter og mer praksisrettet forskning vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag.

En betydelig del av midlene som er lagt inn i PraksisVel har en historie tilbake til HUSK-programmet (Høgskole- og universitetssosialkontor). PraksisVEL skal bygge videre på erfaringene med dette prosjektet, og fremme prosjekter der brukerne og praksisfeltet er involvert i planleggings- og gjennomføringsfasen.

Meld. St.18 (2012-2013) *Lange linjer – kunnskap gir muligheter* viderefører målene fra den forrige forskningsmeldingen. Norsk forskning skal blant annet bidra til helse- og omsorgstjenester av høy kvalitet og forskningsbasert profesjonsutøvelse i helse- og velferdssektorens yrker. Den fremhever også betydningen av samspillet mellom yrkesutøvelse, utdanning og forskning.

Forskningsrådets hovedsatsing *Flere aktive og sunne år* (FASE) handler om å gjøre samfunnet vårt bedre i stand til å møte utfordringene som følger av vesentlig større andel eldre i befolkningen. Satsingen er ikke bare knyttet til de eldre som gruppe, men til alle utfordringer som blir vesentlig viktigere i lys av denne demografiske endringen, bl.a. helse og arbeid for befolkningen i yrkesaktiv alder. En del av denne satsingen er forslaget om etableringen av et Stort program for forskning og innovasjon for gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester. Gjennom arbeidet med dette programmet – som også har omfattet en bred høringsrunde til relevante institusjoner og miljøer – har det utkrystallisert seg fire overordnede temaområder:

- Gode og effektive pasient- og brukerforløp
- Kommunenes helse- og omsorgstjenester
- Arbeids- og velferdsforvaltningen
- Spesialisthelsetjenesten

PraksisVEL er relevant i denne sammenheng. Satsingen skal samtidig fremme FoU på tvers av temaer og profesjoner, og skal bidra til innovasjon i tjenestene. Videre stiller utviklingen mot et mer mangfoldig samfunn nye krav til tjenestene, og det er viktig at disse er tilpasset befolkningens behov. En befolkning og et samfunn som forandrer seg krever endrede arbeidsmetoder og ny kompetanse. Alle innbyggere i Norge skal tilbys like gode tjenester uavhengig av faktorer som kjønn, alder, etnisitet, hudfarge, funksjonsevne, seksuell orientering og språk m.v. For at forskningen skal komme til nytte for tjenesteutøvelsen må den ha relevans for tjenesteyterne og for brukerne. Dette kan bety at brukerne av resultatene må ta del både i planlegging og gjennomføring av forskningen.

2.2. Forskning knyttet til de helse- og sosialfaglige utdanningene

I følge Meld. St.13 (2011-2012) *Utdanning for velferd* er det 33 universiteter og høyskoler som tilbyr helse- og sosialfaglige utdanninger i Norge. Meldingens vedlegg 1 viser hvilke tjenester som omtales med oversikt over sysselsatte innenfor de respektive

tjenestene, og vedlegg 3 gir en oversikt over de ulike utdanningsløpene. Men det er også flere forskningsinstitutter og helseforetak som driver forskning om og for helse- og velferdstjenestene. Forskningsressursene er fordelt på mange fagmiljøer.

Forskningsrådets evaluering av biologi, medisin og helse i Norge i 2011 ga norsk helseforskning i hovedsak et godt skussmål. Samtidig ble det pekt på at mange av miljøene er fragmenterte, har svak forskningstradisjon og mangler forskningskunnskap som er kvalitativt god nok til å danne grunnlag for kunnskapsbasert praksis og gjøre helseomsorgs og velferdstjenestene både bedre og effektive. Helse- og omsorgstjenesteforskningen er av svært varierende kvalitet, og hovedsakelig best i enheter tilknyttet universitetene. Ved høyskolene er undervisningsoppgavene store, forskningsressursene relativt små og relevansen av forskningen liten, noe som også kom fram i evalueringen.

En oppfølgingsrapport etter evalueringen (*utvalget for humanmedisinske fag og helsefag*) peker på viktigheten av at funn og anbefalinger fra evalueringen følges opp gjennom Forskningsrådets program for helse- og omsorgstjenester og innenfor hovedsatsingen Flere aktive og sunne år. For øvrig er det en gjennomgående anbefaling at det kreves økt grad av samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon mellom fagmiljøene for å utnytte de samlede ressursene best mulig.

Forskningsrådet har også evaluert to programsatsinger som har hatt fokus på praksisrettet forskning og kunnskapsutvikling for utdanningssektoren (PRAKUT og Utdanning 2020), som er drøftet som grunnlag for videre satsinger. Det pekes på særlige utfordringer knyttet til metodisk innretning av prosjektene hvis de skal kunne gi kunnskap om effekter av intervensjoner i praksisfeltet eller bidra til å utvikle verktøy som profesjonsutøverne kan benytte i sin yrkesutøvelse. Erfaringer fra disse satsingene vil være viktige å ta med for helse- og velferdssektoren.

NIFU gjennomførte i 2013 en kartlegging av norsk velferdsforskning på oppdrag av Forskningsrådet. De samlede driftsutgifter til velferdsforskning i 2011 var 1135 millioner kroner. Om lag 45 prosent ble utført i UoH-sektoren og resten i instituttsektoren. UoH-sektoren er altså en mindre aktør på dette feltet enn instituttsektoren. Av i alt 512 millioner kroner som gikk til velferdsforskning i UoH-sektoren i 2011, er 99 millioner driftsutgifter i høyskolene. Temaområdet Tjenester, offentlig/privat, organisering var på 100 millioner kroner. Det er 19 av 21 høyskoler som rapporterer om aktivitet innenfor velferdsforskning, men 18 av disse hadde driftsutgifter under 10 millioner kroner i 2011. Omfanget av FoU er altså beskjedent ved de fleste høyskolene.

Mange fagmiljøer er små og de ansatte trenger økt kompetanse og mer oppdatert kunnskap om praksis innenfor yrkesfeltene det utdannes til. Evalueringer foretatt av NOKUT og undersøkelser i regi av NIFU viser at det er behov for flere ansatte med forskerkompetanse i helse- og sosialfagutdanningene. Forskningsbasen for flere utdanninger er for svak. Kompetanseheving av ansatte er derfor nødvendig for å sikre og heve kvaliteten på forskning og utdanning.

Kompetansenivået varierer mellom utdanningene og mellom ulike institusjoner. For de statlige høyskolene samlet har det totalt på alle fagområder vært en positiv utvikling de siste årene, fra 26 prosent med førstestillingskompetanse (inkludert postdok-stipendiater) i 2001 til 43,5 prosent i 2010. Til sammenligning var det om lag 80 prosent med tilsvarende kompetanse ved universitetene. Antall årsverk i førstelektorstilling har økt

jevnt fra 7 prosent av de faglig ansatte i 2001 til 11 prosent i 2010. I samme tidsrom har andelen førsteamanuenser ved statlige høyskoler økt fra 16 prosent til 20 prosent. Det er også et økende antall stipendiater ved høyskolene.

2.3. Praksisrettet FoU for helse og velferdstjenestene (PraksisVEL)

Forskningsrådet ble fra 2012 tildelt midler fra Helse og omsorgsdepartementet (HOD), Arbeidsdepartementet (AD) og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) til satsingen som ble foreslått i meldingen *Utdanning for velferd*, og fra 2013 kom det også midler fra KD. Satsingen PraksisVEL ble definert som en *pilot* for videre satsing på feltet, det ble gjennomførte en utlysning i 2012, og fire prosjekter er startet opp (se vedlegg).

Det er besluttet at satsingen skal videreføres. I dialog med de fire departementene legges det nå fram en strategisk plan for PraksisVEL som skal legges til grunn for utlysning av prosjektmidler i 2014. Planen kan eventuelt på et senere tidspunkt inkorporeres som en modul i det store programmet *Gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester* som er foreslått av Forskningsrådet. Satsingen skal ha fokus på forskning som styrker de miljøene som gir profesjonsutdanning.

3. Mål for satsingen

3.1. Hovedmål

PraksisVEL skal styrke grunnlaget for kunnskapsbasert utdanning og yrkesutøvelse, både for den enkelte sektor og på tvers av sektorer, gjennom en satsing på praksisrettet forskning.

Satsingen skal fremme FoU-aktivitet som knytter sammen forskning, utdanning og praksis og på den måten bidrar til forbedring av tjenestene og utdanningene. Brukernes, og i videre forstand samfunnets behov for tjenester skal stå i sentrum.

3.2. Delmål

For å oppnå hovedmålet skal PraksisVEL:

- bidra til at profesjonsutdanningene bygger på FoU-basert kunnskap
- styrke kvaliteten på og relevansen av forskningen
- fremme samarbeid mellom forskningsmiljøer, profesjonsutdanninger, tjenestene og brukere
- styrke det internasjonale og komparative perspektivet, særlig på nordisk nivå
- bidra til spredning av forskningsbasert kunnskap og til at kunnskapen tas i bruk i tjenestene og i utdanningene.

4. Prioritering av forskningsoppgaver

PraksisVEL skal ivareta flere formål. Feltet er omfattende, det er stort behov for ny og relevant kunnskap på mange områder. Satsingen skal ha et spesielt fokus på utvikling og innovasjon i helse- og velferdssektoren, og på høyskolenes utdanningsløp. Vi har funnet det hensiktsmessig å innsnevre feltet basert på noen overordnede perspektiver.

Forskningsmeldingen omtaler fem strategiske mål for norsk forskningspolitikk. Blant disse er Bedre helse og helsetjenester og Forskningsbasert velferdspolitik og

profesjonsutøvelse. PraksisVEL inngår i den helhetlige rammen som er satt for å følge opp disse overordnede målene. Som det fremgår av teksten foran har Forskningsrådet arbeidet med oppfølging av de overordnede målene og har blant annet utviklet et tematisk hovedsatsingsområde (FASE).

4.1. Strategiske prioriteringer

Målgrupper for satsingen

PraksisVEL retter seg både mot profesjonsutdanningene, FOU-systemet, helse- og velferdstjenestene og brukerne av disse tjenestene. Målgruppene er dermed utdanningsinstitusjoner, forskningsinstitusjoner, tjenestene og brukere av tjenestene:

1. Profesjonsutdanningene: Utdanningsinstitusjoner (universiteter og høyskoler) som utdanner personell til helse- og velferdstjenestene. I denne sammenheng gjelder dette primært de kortere sosial- og helsefaglige profesjonsutdanningene.
2. FoU-systemet: universiteter, høyskoler og andre forskningsinstitusjoner som forsker på temaer som er relevante for helse- og velferdstjenestene.
3. Helse- og velferdstjenestene: offentlige, private og frivillige instanser som yter helse- og velferdstjenester, inklusive de ansatte i tjenestene.
4. Brukere av tjenestene: Tjenestene er til for brukerne, som enkeltbrukere, brukerorganisasjoner, arbeidsgivere og andre representanter for mottakerne av tjenestene.

Noen hovedproblemstillinger

Kompetanseutviklingen og de strategiske målene er det viktigste for PraksisVEL. I noen grad må det overlates til forskerne i samarbeid med brukerne og tjenestene å definere temaer og problemstillinger som kan utforskes innenfor satsingen. Uavhengig av tema er det noen tverrgående spørsmål som bør være sentrale i satsingen:

- Hvordan kan forskningens relevans for praksis sikres?
- Hvordan kan forskning forbedre tjenestene og bidra til at problemstillinger med høy relevans for praksis blir prioriterte forskningsområder?
- Hvordan kan det legges til rette for at forskning benyttes i og av praksis?
- Hvordan kan forskningen bidra til bedre samhandling på tvers av sektorer?
- Hvordan kan brukerne involveres i kunnskapsutviklingen?
- Hvordan kan forskningsresultater overføres til utdanning og praksisfelt?

Brukermedvirkning og bruk av forskningsresultatene i praksisfeltet og i utdanningene

Brukermedvirkning i forskning er sentralt for ivaretagelse av målsettinger om kvalitet, relevans og implementering av ny kunnskap. Satsingen skal finansiere prosjekter der problemstillingen er forankret i praksis og der prosjektets resultater skal bidra til å forbedre praksis. PraksisVEL skal knytte sammen forskning, utdanning, praksis/ tjenestene og brukernes behov og på denne måten bidra til kunnskapsbasert utvikling av praksis. Dette kan beskrives som et "kunnskapsrektangel" der kunnskapstriangelen er utvidet til også å omfatte brukerne. Brukerkunnskap og brukermedvirkning skal ligge til grunn ved planlegging og gjennomføring av prosjektene, og i arbeidet med spredning og bruk av resultatene.

PraksisVEL skal bidra både til styrket vitenskapelig kvalitet og til at ny kunnskap tas i bruk i utdanningene og innenfor tjenestene.

Forskningsrådets policy for FoU ved høgskolene

Forskningsrådet vil gjennom sin nye policy for FoU ved de statlige høgskolene (2014-2018) særlig styrke høgskolenes rolle innenfor forskningsbasert utdanning og profesjonsutøvelse. Forskningsrådet vil også utvikle nasjonale nettverksbaserte forskerskoler, og ønsker å videreføre ordningen med strategiske høgskoleprosjekter (SHP).

Forskningsrådets virkemidler skal bidra til å strukturere sektoren gjennom å fremme samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon i høyskolesystemet.

Med sin forankring i profesjonene og regionene har høgskolene spesielt gode forutsetninger for å få til fruktbart samspill mellom utdanning, forskning og innovasjoner i praksisfeltet. Høgskolene har mulighet til å videreutvikle høyere utdanning gjennom å arbeide med det vitenskapelige grunnlaget for profesjonsutdanningene i samarbeid med praksisfeltet. Dette bør skje gjennom tverrfaglige tilnærminger og deltakelse både fra studentene og nærings- og samfunnsliv. Der høgskolene ikke har egen forskningskompetanse må de samarbeide med andre forskningsmiljøer.

Kompetanseheving på tvers av sektorer og profesjoner

PraksisVEL skal fremme prosjekter med problemstillinger som går på tvers av sektorer og profesjoner. Dette peker i retning av noen viktige strategiske prioriteringer:

- Mer helhetlig og strategisk bruk av de samlede FoU-ressursene innenfor profesjonsutdanningene ved å øke kvaliteten på forskningen og ved å legge til rette for felles forskningsinnsats på tvers av fagmiljøer, institusjoner og sektorer.
- Bedring av kvaliteten på profesjonsutdanningene ved at de blir mer FoU-baserte, mer praksisrettede og mer sektor- og profesjonsovergrepene.
- Etablering av nasjonale forskerskoler som knytter sammen stipendiater fra ulike profesjons/praksisfeltet.

4.2 Temaer og tverrgående perspektiver

PraksisVEL vil dra nytte av synergien en får ved å se hele helse- og velferdsfeltet i sammenheng. Gjennom en satsing som fokuserer på helhet og samarbeid knyttet til befolkningens helse og velferd må vi anta at det også skapes gode forbindelser og bedre samhandling mellom de ulike profesjonene i praksisfeltet. Det er for eksempel viktig å se sammenhenger mellom et kompetent barnevern og gode forebyggingsstrategier i helsetjeneste og skole, og at det er et samspill mellom arbeidsliv, folkehelsearbeid og gode velferds- og helsetjenester.

I arbeidet med å nå de overordnede forskningspolitiske målene har Forskningsrådet i dialog med relevante aktører beskrevet noen særlig viktige tverrgående perspektiver. Dette er områder der PraksisVEL kan ha stor betydning for kunnskapsutviklingen og sammenhengen mellom forskningen og kvaliteten på tjenestene.

Offentlige utgifter til helse-, omsorgs- og velferdstjenester vil øke på grunn av behovene i eldre aldersgrupper, på grunn av et økende antall uføre i yngre aldersgrupper og på grunn av stigende forventninger i befolkningen generelt til kvalitet og ytelse i tjenestene. Det er nødvendig å gjøre tjenestene kostnadseffektive. En av de største utfordringene er at det økende tjenestebehovet ikke kan møtes med tilsvarende vekst i antall sysselsatte. Samfunnet må iverksette tiltak som øker produktiviteten i tjenestene, tar i bruk samarbeidsmetoder overfor brukere, pårørende og frivillige og samtidig tar vare på og styrke kompetansen til arbeidstakerne i tjenestene. Målet er et velfungerende og kvalitativt godt tjenestesystem med optimal ressursutnyttelse. Med en utvikling i tjenestene som legger

vekt på helhetlige behandlingsforløp og samhandling på tvers av tjenester og forvaltningsnivåer, blir samspill mellom yrkesgrupper innenfor samme fagfelt og mellom tilgrensende fagfelt stadig viktigere. Det er også viktig for å utvikle endrings- og innovasjonskompetanse.

Gjennomføring av samhandlingsreformen står sentralt i videreutviklingen av kommunenes ansvar for helse-, omsorgs- og velferdstjenester. Samhandlingsreformen tar sikte på å utvikle mer helhetlige helse- og omsorgstjenester og vil styrke det sykdomsforebyggende arbeidet. En større del av helse- og omsorgstjenestene skal utføres i kommunene.

Omsorgstjenestene har vært gjennom en periode med betydelige endringer. Det har skjedd av-institusjonalisering og ekspansjon av hjemmetjenestene. I tråd med vekst i nye brukergrupper og vekst i hjemmetjenestene har tjenestene også blitt mer differensierte enn tidligere. Innenfor omsorgen for demente utvikles dagtilbud med vekt på aktivisering. Nye brukergrupper har bidratt til omfattende omstillingsprosesser i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Utvidet ansvarsområde har de senere årene gitt kommunene utfordringer i form av nye brukergrupper med sammensatte og omfattende behov for hjelp og bistand. Nye arbeidsformer og samspill med brukere, familie og nettverk stiller store krav til endringer i kompetanse og rekruttering og betyr nye måter å organisere tjenesten på. Det er mye som tyder på at utviklingen har gått så fort på behovs- og etterspørselssiden at tjenestene har hatt problemer med å omstille seg både kompetansemessig og organisatorisk.

Barn og ungdom, og særlig utsatte barn og unge, er en sårbar og viktig målgruppe for helse- og velferdstjenestene, og det er et stadig voksende antall barn og familier som er i kontakt med barnevernet. Både antall barn som mottar tiltak og antall undersøkelser øker. Barnevernets arbeidsfelt krever både spesialisert og bred teoretisk kompetanse og gode praktiske og personlige ferdigheter.

Målene som ble beskrevet for forvaltningsreformen innen barnevernet, der staten overtok ansvaret og oppgavene til fylkeskommunene fra 2004, stiller nye krav til kompetanse og kunnskap. Evalueringen av forvaltningsreformen viser at målene for reformen langt på vei er nådd, men at det fortsatt er utfordringer knyttet til blant annet målet om å gi likeverdige tjenester uavhengig av bosted og til samarbeidet mellom forvaltningsnivåene, samt i samarbeidet mellom tjenester som møter barna og familiene.

Mange av barna og familiene barnevernet gir hjelp til har vansker som krever hjelp fra flere tjenester. Forskning viser for eksempel at barna har langt større utfordringer enn andre barn i å mestre skolen og kravet til utdanning, og langt flere har helseutfordringer. Dette krever helhetlig og samordnet hjelp. Barnevernet og samarbeidende tjenester har behov for en forskningsbasert utvikling av nye, effektive tiltak og hva som skal til for å gi god og samordnet hjelp. Organisering, arbeidsformer og brukervedvirkning i hele sakens forløp har betydning.

Det har skjedd en endring i folkehelsearbeidet fra et sykdomsperspektiv, der innsats ble rettet mot forebygging av konkrete sykdommer, til et påvirkningsperspektiv som retter oppmerksomheten mot faktorer som påvirker helsen. Et påvirkningsperspektiv gir et bedre grunnlag for å rette innsats mot bakenforliggende faktorer. Virkemidlene for å gjøre noe med de bakenforliggende forholdene ligger i flere sektorer. De er knyttet til oppvekst-

og levekårsforhold som bolig, utdanning, arbeid og inntekt, fysiske og sosiale miljøer, fysisk aktivitet, ernæring, skader, ulykker og rusmiddelbruk. Det er behov for fler- og tverrfaglig forskning på slike tverrsektorielle problemstillinger.

NAV-reformen er en forvaltningsreform der betydningen av organisering vektlegges fra lovgivers side. Gjennom reformen er gamle kompetanseforhold reorganisert, samtidig som virkemidler knyttet til målet om arbeid og aktivitet er samlet i førstelinjetjenesten. Det tydeligste uttrykket for reformens samordningsambisjoner finner vi i de lokale NAV-kontorene, der statlige tjenester og visse kommunale tjenester og ytelser er integrert. Stønadsbehandling på statlig område er lagt til enheter på regionalt nivå eller til mer sentraliserte enheter. I tilknytning til reformen er det også gjennomført vesentlige endringer i virkemidlene - tjenester, tiltak og stønadsordninger - som arbeids- og velferdsforvaltningen disponerer.

Evaluering av NAV-reformen har vist at oppgaveløsning og kompetanse i NAV-kontorene er organisert på forskjellig måte, bl.a. avhengig av kontorstørrelse. Videre skjer det stadig tilpasninger i organisasjonsmodellen i spenningsfeltet mellom spesialisering av kompetanseområder og samarbeid på tvers. Det vil derfor være viktig å studere den videre utviklingen av NAV-kontorene, og hva som kjennetegner innholdet i tjenesteutøvelsen. Kontorene skal tilby et bredt spekter av integrerte tjenester, og de må også ivareta spissing av kompetanse og tjenester knyttet til arbeid og arbeidsrettede tiltak. Arbeidet må både omfatte standardiserte prosedyrer og retningslinjer, og tjenestene må basere seg på kunnskapsbasert skjønn, der dette er nødvendig.

NAV-reformen introduserte også en ny veilederrolle på NAV-kontorene som ble sett på som en motsetning til den gamle saksbehandlerrollen. I veilederrollen er det forutsatt at innholdet i tjenesteytingen i hovedsak skal baseres på brukernes individuelle behov slik disse er definert ut i fra et samspill med brukerne selv. Det grunnleggende prinsippet for praksis er arbeidsretting, dvs at de individuelle behovene primært skal relateres til mulighetene for å få brukeren i arbeid eller sekundært i annen aktivitet. Veilederrollen forener følgelig to sentrale aspekter ved tjenesteytingen. På den ene siden individualisering (skreddersøm) som impliserer økt lokal skjønnutøvelse. På den annen side arbeids- og aktivitetsretting der de ansatte skal motivere og bistå bruker med å finne hensiktsmessige løsninger, og samtidig orientere seg mot at brukere som er i stand til å arbeide, ikke bare kan motta stønad, men også har en plikt til å delta i ulike aktiviteter for å bedre arbeidsevnen.

Mange av utfordringene for helse- og velferdstjenestene kan ikke løses innenfor en (offentlig) sektor alene. Et sentralt mål med NAV-reformen er derfor koordinering av tjenester og ytelser for personer som har behov for flere tjenester og ytelser samtidig, også mellom NAV og andre hjelpeinstanser. Det gjelder koordinering av tjenester og tiltak mellom arbeids- og velferdssektoren (NAV) og utdanningssektoren. Her vil det være viktig å undersøke hvordan koordinering og samhandling utvikles, f.eks. for yngre personer med helseproblemer og vansker i arbeidsliv og skole. Et særlig aktuelt tema er aksene mellom helse og arbeid. NAV samhandler med helsetjenester på ulike nivåer og av ulik spesialiseringsgrad.

Brukermedvirkning angår samtlige tjenesteområder. Å sikre god brukermidvirkning er særlig utfordrende når det er behov for å koordinere tjenester fra flere sektorer. Det vil være interessant med sammenligninger mellom hvordan dette gjøres på de ulike tjeneste-

områdene. Det er behov for mer kunnskap om i hvilken grad og på hvilken måte brukererfaringer benyttes i utviklingen av helse- og velferdstjenestene.

Det har de siste årene blitt etablert stadig flere virksomheter som omtaler seg som sosiale entreprenører og som har formål å bidra med nye og mer innovative løsninger på sosiale problemer. Virksomhetene samarbeider i ulik grad og på ulik måte med helse- og velferdstjenestene.

Den raske utviklingen innen IKT, medisinsk teknologi, e-helse og velferdsteknologi har store konsekvenser for organisering av tjenestene, samhandling internt i tjenestene og med brukerne av tjenestene, samhandling mellom ulike tjenester og nivåer, samt hvordan tjenestene løser sine oppgaver. Dette representerer muligheter og utfordringer, både for brukerne, de ansatte i tjenestene, forskningsmiljøene og utdanningene. Ikke minst er det viktig at forskningen og utdanningen gir relevant kunnskap og tverrfaglig kompetanse i møte med denne utviklingen, slik at teknologien kan utnyttes til det beste for tjenestene og brukerne.

Utdanning og kompetanse er sentrale faktorer for samfunnets verdiskaping. Arbeidsstokkens kompetanse, kreativitet og innovasjonsevne er avgjørende for fremtidig tjenesteyting. Forskningen kan bidra med mer og dypere kunnskap om overgangene mellom profesjonsutdanning og arbeidsliv.

4.3 Forskningsdesign og prosjekttyper

For å oppnå målsettingene med PraksisVEL og bygge opp under de strategiske prioriteringene beskrevet over, er det avgjørende at det er samsvar mellom målene med prosjektene, prosjektenes design og vurderingen av prosjektforslagene. Kravene til organisering og innretning må være slik at prosjektene bidrar til å nå den overordnede målsettingen om styrking av kunnskapstrianglet på dette feltet.

For det første er det viktig at prosjektet kan dokumentere kobling til praksisfeltet. Dette gjelder både at forskningstema og forskningsmetodikk er relevant og viktig for praksisfeltet og at praksisfeltet er representert og har en aktiv rolle i prosjektet. For det andre er det viktig at prosjektet kan dokumentere en kobling til de relevante utdanningene, slik at resultatene både er relevante for utdanningene og at utdanningsinstitusjonene er i stand til å ta kunnskapen inn i sin utdanning. For det tredje er det viktig at prosjektet kan dokumentere kobling til sterke forskningsmiljøer innen feltet det skal forskes i. Dette for å sikre høy kvalitet på forskningen som skal gjennomføres, at problemstillingene har forskningsmessig relevans og at forskningskompetansen i praksisfeltet og utdanningsinstitusjonene styrkes. For det fjerde må det stilles krav til kunnskapsdeling og spredning av resultater.

Disse fire momentene vil til sammen være avgjørende for valg av design og søknadstype. Noen aktuelle søknadstyper diskuteres nedenfor.

Forskerprosjekt - krav om brukermedvirkning

Søknadstypen Forskerprosjekt brukes i stor utstrekning i grunnforskningsprogrammene og de handlingsrettede programmene og er rettet mot forskningsinstitusjonene. I beskrivelsen av søknadstypen, retningslinjene i malen for prosjektbeskrivelse og de obligatoriske vurderingskriteriene legges det særlig vekt på vitenskapelig kvalitet, prosjektleder og prosjektgruppen, nasjonalt og internasjonalt samarbeid og formidling.

Denne søknadstypen har også blitt benyttet i de tidligere utlysningene av "praksisrettet FoU-prosjekter". I disse tilfellene har man tatt med et ekstra vurderingskriterium knyttet til brukermedvirkning. Generelt reiser denne søknadstypen to hovedutfordringer. Det ene er hvordan man vurderer kravet til vitenskapelig kvalitet sammen med kravet om brukermedvirkning. Det andre er hvordan en vurderer om brukermedvirkningen er god nok, det vil si hvilke vurderingskriterier en skal legge til grunn. For å løse disse utfordringene, vil det i fremtidige utlysninger være aktuelt å benytte flere vurderingskriterier knyttet til strategisk og tematisk relevans for praksis og utdanning, prosjektorganisering, ulike former for brukermedvirkning og potensialet for formidling, spredning og implementering i praksisfeltet.

For å oppnå målsettingene i PraksisVEL kan det være aktuelt å ta i bruk andre søknadstyper og tiltak enn Forskerprosjekt med brukermedvirkning.

Innovasjonsprosjekt i offentlig sektor

Dette er en søknadstype som så langt ikke har blitt benyttet for "praksisrettede FoU-prosjekter". En virksomhet i offentlig sektor er normalt søker i denne søknadstypen. Søknadstypen vurderes i større grad etter innovasjonside, verdiskapingspotensial for offentlig sektor, samarbeidskonstellasjon og plan for realisering enn etter vitenskapelig kvalitet. I disse prosjektene vurderes forskningen både i form av kvalitet og relevans for å kunne realisere innovasjonen.

Kompetanseprosjekt

Kompetanseprosjekt for næringslivet er en søknadstype som retter seg mot forskningsinstitusjoner kan søke med partnere fra næringslivet. Denne vurderes utvidet til å inkludere samarbeidspartnere fra offentlig sektor, og vil i så fall være aktuell for PraksisVEL. Denne søknadstypen sikrer relevans og praksismedvirkning ved at samarbeidspartnerne deltar aktivt i styringsgruppen for prosjektet og bidrar finansielt med minimum 20% av totalkostnadene i prosjektet. Denne type prosjekter har som formål å bidra til brukerrettet forskerutdanning og langsiktig kompetanseoppbygging i norske forskningsmiljøer, innenfor temaer med stor betydning for utviklingen av næringslivet, offentlig sektor og/eller samfunnet forøvrig.

Offentlig sektor-ph.d.

For å stimulere utviklingen av forskningskompetanse hos tjenesteytere vil det være en fordel å rekruttere stipendiater fra tjenesten selv. En ordning med offentlig sektor-ph.d. er under planlegging, og vil kunne være et supplement til PraksisVEL-satsingen.

Annen støtte

Ved bruk av søknadstypen Annen støtte velges vurderingskriterier og krav om vedlegg for den enkelte utlysningen. Søknadstypen kan for eksempel benyttes ved utlysning av midler til forskerskole.

Generelt er det ønskelig med større prosjekter som gjennom valg av metode, design og empirisk grunnlag frembringer generaliserbar kunnskap.

5. Internasjonalt samarbeid

Internasjonalt samarbeid skal styrke kvalitet og kapasitet i norsk forskning, og norske forskere skal både høste av og bidra til internasjonal kunnskapsdeling. Internasjonalt samarbeid er særlig viktig for å gjennomføre komparativ forskning av høy kvalitet som kan gi viktig ny innsikt. Forskningen i Norge må også ha som ambisjon å tiltrekke seg de beste forskertalentene og delta i den internasjonale forskningsfronten på utvalgte områder.

EUs rammeprogram for forskning og utviklingen er en betydelig finansieringskilde for norske institusjoner, og prosjektsamarbeid og sampublisering med europeiske kolleger har økt betydelig gjennom årene. EUs forskningspolitikk har i stadig større grad fremmet samarbeid på programnivå (gjennom plattformer som ERA-NET og Joint Programming Initiatives). Denne utviklingen går videre i Horisont 2020 med økt fokus på at store samfunnsutfordringer skal løses gjennom samordning av nasjonal og europeisk forskning og forskningsfinansiering. Det er blant annet etablert et europeisk fellesprogram (JPI) om de demografiske konsekvensene av forventet økt levealder for den europeiske befolkningen.

Samfunnsutfordring 8 innenfor Horisont 2020 handler om "Health, demographic change and wellbeing". Under temaet "Integrated sustainable, citizen-centered care" er det annonsert utlysninger i 2014 og 2015 som kan være relevante for PraksisVEL.

PraksisVEL har et medansvar for at norske forskere deltar i det europeiske samarbeidet.

Målene for internasjonalisering gjennom PraksisVEL:

- Satsingen skal styrke internasjonalt forskningssamarbeid, for eksempel i form av internasjonale samarbeidspartnere og prosjektdeltakere, sampublisering, utenlandsopphold og gjesteforskere.
- Satsingen skal mobilisere norske forskere til å søke finansiering fra EUs Horisont 2020 og fra andre internasjonale finansieringskilder.
- Satsingen skal legge til rette for flere komparative studier på internasjonalt og nordisk nivå.

For PraksisVEL er det særlig relevant å få frem komparative prosjekter på nordisk nivå.

6. Formidling og spredning av resultater

Det er brukernes behov for tjenester av høy kvalitet som står i sentrum for PraksisVEL, og formidlingen fra prosjektene må også ha dette som siktemål. Kort sagt skal formidlingen fra PraksisVEL bidra til å styrke grunnlaget for kunnskapsbasert yrkesutøvelse.

Formidlingen kan skje på ulike måter:

- Vitenskapelig publisering og formidling.
- Kunnskapsoverføring innenfor prosjektene mellom forskning, utdanning og praksisfelt.
- Bruk av resultater fra prosjektene i profesjonsutdanningene.
- Bruk av resultater fra prosjektene i praksisfeltet/tjenestene.

- Kunnskapsoverføring fra prosjektene til relevante praksisfelt/tjenester.

Det siste punktet er et uttrykk for hovedtanken med PraksisVEL. Det er viktig at disse kravene til formidling og implementering kommer tydelig fram i utlysningstekster og vurderingskriterier, og at dette vektlegges i søknadsvurderingen. Prosjektene må ha en klar implementeringsplan og må beskrive både forskernes og praksisfeltets rolle i spredning av resultater. For å sikre god kunnskapsoverføring fra prosjektene til praksisfeltet er det viktig at tjenestene involveres aktivt i planleggingen av formidlingsaktiviteter og brukes som samarbeidspartner i formidlingsvirksomheten. Innenfor PraksisVEL bør det settes av særskilte midler til spredning og implementering av resultater som de innvilgede prosjektene kan søke på.

7. Forholdet til andre virkemidler i Forskningsrådet

PraksisVEL passer godt til Forskningsrådets hovedprioritering *Flere aktive og sunne år* og utfyller dagens programportefølje på en god måte. PraksisVEL er også i tråd med Forskningsrådets policy for innovasjon i offentlig sektor og med policyen for FoU ved høyskolene. En rekke programmer har grenseflater mot PraksisVEL, som VAM, HELSEOMSORG, SYKEFRAVÆR, FINNUT og SHP-satsingen. Det må foutsattes at søkere til PraksisVEL har oversikt over tilgrensende programmer og prosjekter.

8. Organisering

Forskningsrådet vil sørge for en hensiktsmessig organisering av satsingen.

9. Budsjett

Forventede tildelinger fra de fire departementene er 28 millioner kroner pr år fra i 2014. Det planlegges utlyst inntil 55 millioner kroner i 2014.

Vedlegg 1 - Referanser

- Medl. St. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen
- NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet
- St.prp. nr 46 (2005-2006) Ny arbeids- og velferdsforvaltning
- St.meld. nr 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering
- Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV-reformen)
- Evalueringen av NAV-reformen (i regi av NFR)
- Meld. St. 30 (2011-2012) En helhetlig rusmiddelpolitikk
- Meld. St. 10 (2012-2013) God kvalitet – trygge tjenester
- Meld. St.18 (2012-2013) Lange linjer – kunnskap gir muligheter
- Meld. St. 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg
- Evalueringen av biologi/medisin/helsefag 2011
- Oppfølgingsrapport fra evalueringen 2013
- Evaluering av PraksisFoU og Utdanning 2020, 2013
- Statusrapport PRAKUT 2013
- HUSK – prosjektet, erfaringer med brukerinvolvering. Evaluering av HUSK. Nordlandsforskning, rapport 2010-08.
- Velferdsforskning i Norge 2011, Rapport 15/2013 NIFU
- Programgrunnlag for Stort program: Gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester
- Forskningsrådets policy for innovasjon i offentlig sektor,
- Forskningsrådets policy for FoU ved høgskolene 2014-2018 (på høring)

Vedlegg 2 - Noen fakta om PraksisVEL

Utlysning på PraksisVEL i 2012:

- 40 søknader til fristen i oktober 2012
 - Fra universitetene: 16
 - Fra høgskolene: 15
 - Fra sykehus: 8
 - Fra institutter: 1
- Søknadene vurdert av to fagpaneler
- Vedtak fattet av et ad hoc styreutvalg med medlemmer fra andre programstyrer.

Igangsatte prosjekter:

- Hilde Eide, Høgskolen i Buskerud: *Person centered communication with older persons in need of health care*. Flere forsknings- og utdanningsmiljøer sammen med et sykehus og to kommuner deltar i prosjektet. Det skal utvikles en utdanningsmodul for helsearbeidere.
- Anne Marie Støkken, Universitetet i Agder: *Innovation and Service Development through evolving Forms of Collaboration*. Prosjektet er en videreføring av et HUSK-samarbeid. Gjennom nettverket Praxis-Sør er fylkeskommunen, kommuner og ulike brukergrupper involvert i prosjektet.
- Willy Lichtwarck, Nordlandsforskning: *Innovative Approaches to Work with Neglected Families: Targeted intervention and support for high -risk families in Child Welfare*. Flere forsknings- og utdanningsmiljøer deltar sammen med to kommuner og barnevernstjenesten. Det skal utvikles en utdanningsmodul på masternivå.
- Martina Keitsch, NTNU: *THE MEDICAL HOME - Sustainable services and technology for home medication*. Flere forsknings- og utdanningsmiljøer deltar sammen med fylkesmannen og regionale helsemyndigheter. Prosjektet skal blant annet utforske samarbeidet mellom ingeniører og helsearbeidere.